

Прегледни рад

UDK 327.2+327.84

DOI 10.7251/SVR1307117R

COBISS.BH-ID 3943704

ВЕЛИКЕ СИЛЕ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА МЕЂУНАРОДНЕ ОДНОСЕ

Др Драган Радишић¹

Дефендологија центар Бања Лука

Апстракт: Савремени свет се развија у знаку новог светског поретка, кога обележавају нови односи снага најважнијих актера, униполарност, различите несигурности, глобализација, али и фрагментација, локализација, нови регионализми и регионализације. Нови светски поредак, као савремено раздобље развоја међународних односа у свету, несумњиво пролази нову фазу. У њој је присутна интензивна променљивост међународног и геополитичког положаја, економских и безбедносних политика и спољнополитичких оријентација појединих држава, које још увек чине најзначајније актере светског поретка и чије постојање дефинише међународни систем и међународне односе.²

Циљ овог рада је истицање улоге великих сила на међународне односе са тежиштем на САД, као једину, стварну суперсилу у свету, и њен доминантни утицај на међународне односе.

Кључне речи: *велике силе, међународни односи, глобализација.*

УВОД

Према проценама водећих аналитичара међународних односа у свету, међународни поредак у 21. веку обележаваће нешто што на први поглед делује противречно: с једне стране долази до уситњавања, а с друге стране до све веће глобализације. На нивоу међународних односа, нови поредак састоји се од најмање 6 великих сила: Сједињених Америчких Држава, Европе, Русије, Кине, Јапана, и можда ускоро и Индије, као и од мноштва средњих и мањих држава. Истовремено, међународни односи су постали глобални.

Евроазијски континент данас за САД представља основу за светску супремацију. Свој међународни примат остварују тако што је њихова моћ директно раздвојена на три периферије евроазијског

---

¹ Доктор безбедносних наука, е-маил: draganradisic@gmail.com

² Према проф. др Радовану Вукадиновићу, међународне односе можемо дефинисати као „...ознаку становитог подручја међуљудских односа, или пак као науку која се бави истраживањима тог подручја“ (Р. Вукадиновић; Међународни политички односи, Загреб, 1980, с. 2-6).

континента, одакле се њихов моћни утицај шири на државе које заузимају евроазијско залеђе. Евроазија је простор на којем се реализује политика већине јаких и динамичних држава. Сви историјски претенденти за епитет велике силе потичу из Евроазије.³ Највећи светски аспиранти на регионалну хегемонију са тих простора су (мерено чак и по броју становника), Кина и Индија, које представљају могуће економске и политичке изазове за америчку супремацију. Одмах иза САД, шест највећих економија и војних потрошача налази се управо у том подручју и све су то признате светске нуклеарне силе.⁴ Америчко геостратешко прилагођавање и схватање тога простора, као средњерочни циљ предвиђа његовање партнерства, уједињену и политички дефинисану Европу (ЕУ), регионално надмоћну Кину, постимперијално оријентисану Русију и демократску Индију. Зависно од успеха или неуспеха у обликовању ширих стратегијских односа између Европе и Кине, утврђују нову Русију и разраду евроазијске једначине централне силе.⁵

ОСВРТ НА СОВЈЕТСКО-АМЕРИЧКЕ ОДНОСЕ КАО ДВЕ СУПЕРСИЛЕ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ 20. ВЕКА

Финале великог светског рата (Други светски рат), који је завршио бацањем атомских бомби на Јапан, извршио је велике промене на пољу војне стратегије, политике и науке. Иако су мишљења о значењу бомбе била подељена: на једној страни постојало је уверење да је атомска бомба само нова врста артиљерије,⁶ а на другој страни оперисало се уверењем да је бомба променила светску историју – ипак за земљу која је поседовала атомски монопол, бомба је постављена као снажан инструмент војног и политичког деловања.

И док су америчке широке масе биле задовољне тек завршеним светским ратом, амерички политички кругови јасно су се приклањали новом вредновању америчких позиција у свету, а с тим и новој војној снази Америке. Труманов изразито антисовјетски став био је појачан гласовима осталих његових сарадника, који су заједно у Совјетском Савезу видели главног противника.

Averall Harriman, амерички амбасадор у Совјетском Савезу, у току ратних година, потврдио је да ће Америка бити суочена с новим

---

³ Евроазија има 75% светске популације, 60% светског друштвеног производа и 70% свих светских резерви.

⁴ На простору Евроазије налази се 27 држава, са око 450 милиона становника.

⁵ Др Тодор Петковић, ген. у пензији: Америчка геополитика и геостратешко прилагођавање.

⁶ Занимљиво је било мишљење председника Трумана који је, као некадашњи артиљеријски капетан из времена Првог светског рата, тврдио да га атомска бомба подсећа на големо артиљеријско оружје, нешто слично топу (Р. Вукадиновић; Нуклеарне стратегије суперсила, Аугуст Цесарец, Загреб, 1985).

идеолошким походом који се може упоредити с конфронтацијом из доба антихитлеровског деловања, а улазак Црвене армије у Источну Европу, Hartman је оценио као „барбарску инвазију Европе“. Могућност споразумевања са Совјетским Савезом с временом је била сасвим искључена и, како се то потврдило у Трумановом кабинету, језик војне силе је једини језик који разумеју поборници политике силе. Политичка концепција америчког деловања била је чврсто постављена. Churchill-ова визија будућих односа непријатељства и конфронтације с бившим савезником из времена рата добивала је у Америци све више присталица, који су сматрали да је наступило ново доба у коме Америка има задаћу одбране политичких, идеолошких и економских вредности тзв. **слободног света**, којима прете опасности с Истока. Америчко-совјетске разлике у низу практичних питања, као што су Европа, Немачка, Иран, Источно Средоземље и Кореја, само су доприносиле убрзаном уласку у нову фазу односа великих сила – **хладни рат**.⁷ Разумљиво да је у тако заоштреним међународним односима искључиво поседовање атомске бомбе имало посебну важност. У почецима хладног рата 1946. године појавила се и прва детаљна анализа вредности и улоге атомског оружја, коју је израдио познати стратег Bernard Brodie. Он је упозорио да ће онога тренутка када до атомске бомбе дође и друга страна, та врста оружја моћи деловати једино као средство застрашивања.

Двадесетак америчких атомских бомби, које су постојале 1946. године по Бродиевој процени, сигурно нису могле спречити совјетске војне снаге да у случају атомског напада на совјетске градове веома брзо ударе по Западној Европи и за неколико дана пређу La Manche. Управо тај елемент процене стварао је стратегијску равнотежу, која је без обзира на амерички атомски монопол била успостављена у послератном свету. Америчко поседовање атомске

---

⁷ Под „хладним ратом“ подразумева се период развоја међународних односа после Другог светског рата, који обележава крајњу заоштреност у односима међу великим силама – САД, В. Британија и Француска, с једне стране, и СССР, с друге стране. Резултат немогућности да се између главних носилаца борбе антихитлеровске коалиције нађу решења немачког питања и низа других која су се тичала организовања међународног мира и безбедности, овај је период трајао скоро две пуне деценије послератних односа које карактерише нестабилност и стална опасност од избијања новог светског рата. Политика силе и притисака, формирање блокова, тежња за блоковском поделом света и превлађујући блоковски утицаји у решавању светских питања, непрестана трка у наоружавању, посебно у области нуклеарног и другог оружја за масовно уништавање и изазивање међународних криза и локалних сукоба, представљају методе које су користили протагонисти хладног рата.

Хладноратовска политика се преобразила у тзв. политику преговарања, односно тражења решења у оквиру *мирољубиве коегзистенције*. У периоду између 60-их и 70-их година 20. века испољили су се ови покушаји са све већим интензитетом у оквиру тзв. политике **детанта** (detente) (*Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1975).

бомбе, само по себи, није решавало све проблеме. Доба хладног рата решило је дилему: монопол или контрола, али на другој страни убрзало је и ново вредновање атомске бомбе. Сједињене Државе трудиле су се да пронађу право место за атомску бомбу у својој војној стратегији, а Совјетски Савез био је одлучан да убрза напоре како не би заостајао за Сједињеним Државама и да што пре дође до свог атомског оружја. Иако је совјетски атомски програм био већ у пуном јеку, ипак је бацање америчких атомских бомби на Јапан изазвало узбуђење и узнемирење у Совјетском Савезу. Каснији амерички покушаји да се атомски монопол повеже с могућностима међународне контроле, били су у Совјетском Савезу одмах оцењени као провидна тежња да се контролише и сузбије рад на совјетском атомском програму, а да се, с друге стране, настави с америчком производњом атомских бомби. И коначно, совјетска атомска бомба експлодирала је 29. јула 1949. у пустињама Казахстана, близу града Семипалатинска. Све америчке процене о совјетском кашњењу, неспособности и немогућности брзе изградње атомске бомбе, изгубиле су на значају. Службена Америка и америчко јавно мњење били су у шоку. Сукоб Исток–Запад стабилизиран је или боље речено умртвљен је постојањем разорног нуклеарног оружја, које је стратегијом сигурног уништења присилило обе стране на мирно заједничко живљење. Унаточ свим критикама и неодобравањима, такав однос није успео повезати остале делове света у целину – међународну заједницу.

Развијени свет, ако данас посматрамо стање мира и безбедности, може бити знатно задовољнији квалитетом односа на том пољу, без обзира на нова наоружања и нове врсте и системе војне силе. С друге стране, земље у развоју и неразвијене земље још увек су далеко од тога да очекују како ће мир и безбедност, макар у европском значењу, захватити њихове регионе и читаве континенте, који, уз све тешкоће економског, социјалног и културног развоја, морају стално водити рачуна управо о непостојању мира и безбедности. Доста уски и затворени покушаји блоковског преговарања (ВУ – НАТО), као и дијалози суперсила (САД – СССР) полазили су од тога да, ако се реше питања у тзв. средишту светске политике, није толико важно шта ће се дешавати у рубним подручјима. Сходно томе, Julius K. Njerege каже: „Ми, сиромашни народи, не тужимо се на садашњи систем само због нашег сиромаштва у апсолутном смислу и у упоредби с богатим народима. Ствар је у томе да смо ми у постојећем систему економске интеракције осуђени на то да останемо сиромашни, па чак и да postanемо релативно сиромашнији, што год учинили. Захтеви за успостављањем новог међународног економског поретка представљају, у ствари, захтев да се сиромашним народима омогући да се развијају у складу са својим интересима, те да имају и неке користи од напора који улажу.“⁸

⁸ A.J. Dolman, J. van Ettinger, Партнери у сутрашњици, Глобус, Загреб, 1979.

ВЕЛИКЕ СИЛЕ

Прва глобална сила – САД

У последњем десетљећу 20. века, сведоци смо тектонских промена у светским односима. По први пут у историји, једна неевроазијска сила, појављује се не само као арбитар у односима евроазијских сила, већ и као велика сила света. Пораз и колапс Совјетског Савеза омогућио је страховит успон сила из западне хемисфере, тј. Сједињених Америчких Држава, као једине и, у ствари, прве потпуно глобалне силе. Дакле, колапс ривала поставио је Сједињене Државе у јединствену позицију. Сједињене Америчке Државе су успеле искористити технолошку, војну и економску моћ, повезати их и учинити их квантумом моћи у историји света. Управо америчка хегемонија на свим пољима међународних и геополитичких односа чини најважнију карактеристику новог светског поретка и одређује структуре поретка и односе моћи.

Униполарно водство САД-а у свету, те односи САД-а с важним геополитичким структурама које су најснажније државе у свету (Кина, Русија, Индија, Јапан) и политичко-економски блокови (Европска унија са водећим државама Француском и Немачком), данас чини главну структуру новог светског поретка. САД, као водећа светска сила која пресудно уређује међународне односе у савременом свету, сматрају да је „савремени светски поредак већ успостављен и да нови модел међународних односа може бити успостављен у оквиру постојеће структуре распореда сила“. Данас постоји само једна суперсила која ће предводити светски поредак барем још једну генерацију. Н. Kissinger још увек сматра најважнијим за САД односе са Европом и Русијом. Будућност трансатлантског партнерства од изнимне је важности за безбедност и стабилност Европе, за безбедност САД. За САД су најважнији и најизазовнији односи са Кином, другом светском силом. Кина је велика земља с највећим бројем становника, растућом економијом и војном моћи. Највећи је уистину амерички супарник који може угрозити контролу азијског простора. Америка је задржала и чак повећала своју предност у искориштавању најновијих научно-технолошких достигнућа у војне сврхе, стварајући тако војни систем, којем, технолошки гледано, нема равног и који једини има способност успешног деловања на глобалном плану. Истовремено, Америка је задржала и изразиту предност у примени економски одлучујућих информационих технологија. Америчко знање и способности у економским гранама које ће обележити економију сутрашњице, упућују на претпоставку како америчка технолошка доминација неће нестати у скорој будућности, нарочито ако се има на уму да управо у економски одлучујућим гранама Америка не само да одржава своју предност у продуктивности у односу на западноевропске и јапанске такмаце, већ их перманентно повећава.⁹

---

⁹ Zbigniew Brzezinski, Велика шаховска плоча, с. 18 .

Харвардски политолог Samuel P. Huntington тврди: „Свет без примата САД-а биће свет с више насиља и нереда, а мање демократије и економског раста, неголи свет у коме САД настављају утицати на обликовање глобалних односа више од било које друге земље. Одржавање међународног примата САД-а витално је за стање и безбедност америчке нације, као и за будућност слободе, демократије, отворене економије и међународног поретка у свету“.¹⁰

Руска гледања на позицију САД у међународној заједници су готово супротна америчким. По њима, у свету на почетку 21. века ради свеопштег напретка, мора се успоставити нови баланс снага. Неопходност новог баланса снага произашла је из чињенице да су се Индија и Пакистан уврстиле у породицу нуклеарних сила и да је Кина кренула одлучно у развијање свог нуклеарног потенцијала. Тренутна ситуација у свету, при којој једна светска сила (САД) покушава да кроји светску историју и присваја улогу светског полицајца коме је дозвољено да ради све што му падне на памет, довела је до сазнања да се у свету битно повећала опасност од атомског оружја и другог оружја за масовно уништавање, нарочито биолошког и хемијског, па и оног које је настало захваљујући врхунским достигнућима генетичког инжењерства.¹¹

Исто тако, према руским проценама, до треће деценије новог миленијума Кина ће постати нуклеарна суперсила. Америка више није једина која одређује ко ће ући у светску нуклеарну заједницу као балансирајући фактор, јер Русија и Кина постају пресудни фактори светског баланса снага. Према речима председавајућег Комитета за спољне послове Државне думе, Димитрија Рогозина, изговореним уочи америчких председничких избора 2000. године, „водећа позиција Америке у свету сачуваће се још наредних 8-10 година“. Он је констатовао да се мора поћи од те чињенице као основе руске дугорочне спољнополитичке стратегије.¹²

Русија

Руска Федерација остаје важан геостратешки фактор у свету. Сама њезина присутност снажно се одражава на новонастале државе бившег Совјетског Савеза, које се простиру читавим евроазијским континентом. Русија има и неке врло амбициозне геополитичке циљеве, који се све отвореније изражавају. Једном кад се довољно опорави, а на добром путу је да се то и деси, сигурно ће значајно утицати на своје западне и источне суседе. Русија још увек није донела коначну одлуку у вези свог темељног геостратешког избора: однос са Америком – је ли пријатељ или непријатељ.

¹⁰ Samuel P. Huntington „Whu Intenational Primacy Matters“, Intenational Security 1993.

¹¹ Винко Ђурић; Владимир Путин и Васкрс Русије, Чигоја, Београд, 2001.

¹² Исто, с. 142.

Русија и поред редукције застарелог наоружања има довољно оружја да се може одбранили од сваког војног настрјаја. Поред тога, руски војни комплекс технички је способан да на време открије непосредну опасност и да је половина тренутно расположивог оружја довољна да заштити Русију и њене виталне интересе у свету. Експерти из војно-производног сектора Русије обавестили су председника Владимира Путина да им је потребан само новац који је предвиђен за одржавање застарелог оружја, па да за годину дана доврше прототип најубитачнијег оружја¹³ за 21. век, које ће за цело столеће превазићи хваљени, али толико рањиви амерички војни арсенал. Наравно, председник Путин је подржао извештај руских војних експерата, као и захтеве произвођача оружја, па је на спектакуларан начин пребацио атомску „игру“ преко океана.¹⁴

Нова војна доктрина Русије представља нови систем погледа и доктринарних начела базираних на руском законодавству, укључујући и Устав Руске Федерације. То је и општи поглед на војно-политичка, војно-статешка и војно-економска питања, на карактер савремених ратова и могућност њиховог започињања и вођења. Нова војна доктрина изражава данашњу реалност и перспективе могућег развоја међународне ситуације и међународних односа. У новој војној доктрини Русија је резервисала за себе право да, ако затреба, прва употреби атомско оружје. Москва ни једног тренутка није скривала своју намеру, зато што су САД и НАТО почели да бескруполозно намећу своју вољу и своје интересе „остатку света“, па се, чак и силом мешају у унутрашње ствари суверених држава. „Русија у савременим условима полази од неопходности располагања атомским потенцијалом способним да ма коме агресору (одређеној држави или коалицији држава) нанесе предвиђене губитке у свим могућим ситуацијама. Зато за себе резервише право да атомско оружје употреби, уколико такво или неко друго оружје за масовно уништење буде употребљено против Русије и савезника. А такође у случају широке агресије класичним оружјем – у критичној ситуацији за националну безбедност.“¹⁵

Поред атомског оружја, Русија има 150 милиона становника, огромне резерве нафте и гаса и још увек пресудан утицај на цео регион, од Далеког истока до централне Европе и, са друге стране, од сибирских пространстава до Каспијског басена.

Председника Путина посебно забрињава ширење НАТО-а, и то ширење у коме нема места за Русију. „НАТО је био створен као противтежа Совјетском Савезу и Источном блоку (ВУ). Нема више ни

---

¹³ Прве америчке претпоставке о новом руском оружју односиле су се на балистичке ракете са распрсавајућим главама. Међутим, реч је о оружју најсавременије генерације, које са савременим, у свету познатим наоружањем, нема никакве техничке сличности.

¹⁴ Исто, с. 147.

¹⁵ Исто, с. 154.

ВУ ни Совјетског Савеза, истакао је Путин на једној од конференција за штампу. Узроци постојања НАТО-а више не постоје, али не само да он постоји, већ се и шири према нашим границама. Русију не брине толико ширење Европске уније на исток, колико ширење НАТО-а.¹⁶

Владимир Путин је свестан правог разлога опстајања НАТО-а, који живи и гута милијарде долара само да би подјармио јединог супарника: руску славенску душу. Алијанса очито постоји, иако више нема видљивих непријатеља осим једног, моћног лава који се полако, али сигурно, диже из дугог сна. Русија захваљујући привредном и друштвеном опоравку штити своје националне и економске интересе у условима америчке монополске светске организације. Стала је на своје ноге, решена да одбрани руски народ, државу и православље од глобализације, која прети да уништи сваку битну националну самостојност малих и великих „непослушних“ земаља.

Европа

Европа је данас јединствена геополитичка регија у настанку (с прелазним простором према руским границама у облику држава Бјелорусије, Украјине и Молдавије, руском области Калињинград), те државама Западног Балкана (Србија, БиХ, Црна Гора, Македонија), као својеврсном отоку у окружењу држава које су отишле даље у европским и евроатлантским интеграцијама. Европа се, не водећи рачуна о географским критеријумима, већ критеријем савеза и интеграција држава, може најједноставније поделити на четири групе држава: државе чланице Европске уније (ЕУ), богате државе које не желе бити део Европске уније, транзицијске државе на путу према ЕУ и НАТО-у, транзицијске државе ван интеграција.

Европска унија свој значај у међународној заједници заслужује највише због економске моћи, јер има привреду која је већа од америчке. Осим тога, има више становника од САД-а. С најављеним проширењима, број становника ЕУ ће још порасти. Политичка моћ ЕУ много је мања од економске моћи због различитости ставова, те компликованом и дуготрајном процесу доношења одлука. У Унији не постоји један став и један глас, него се ставови свих држава чланица (њих 17) морају узимати у обзир. Војна моћ ЕУ такође је у нескладу са економском моћи ЕУ. Унија нема властиту војску, а у развијању европског безбедносног и одбрамбеног идентитета (ESDI) пристала је да се ESDI развија унутар НАТО-а као додатна активност. Европска унија данас почива на три стуба: привреда, спољна политика и безбедност, правосуђе и унутрашња политика. САД су одувек изражавале своју веру у уједињену Европу. Још од Кенедијеве администрације промовисали су „једнакоправно партнерство.“ Службени је Вашингтон увек доследно изражавао свој став како се Европа треба ујединити у јединствен ентитет, довољно снажан да дели с Америком обавезе и терете глобалног водства.

---

¹⁶ Исто, с. 179.

Подвојеност, кад је у питању америчка подршка европском јединству, протеже се и на питање дефинисања европског јединства, нарочито која би држава требала предводити уједињену Европу. Вашингтон није покушавао утицати на Лондонску резервисаност према питању европског интегрисања, иако је јасно показивао да му је дража идеја о немачком водству у Европи, од Француског. Европа је амерички природни савезник, деле са њима исте вредности, припадају углавном истом верском кругу, практикују истоврсне демократске политике, Европа је изворна домовина велике већине Американаца. Већ сада је Европа најјаче мултилатерално организовани део света. Политичке елите двеју водећих европских нација – Француске и Немачке, остају привржене циљу дефинисања Европе која би представљала истинску Европу. Те су земље стварни архитекти нове Европе. У заједничкој сарадњи те би две државе могле изградити Европу достојну своје историје и својих потенцијала. Но, свака од њих заступа понешто различиту визију и нацрт будућности, а ниједна није довољно снажна да своју визију наметне. Француска тежи својој реинкарнацији као средишта Европе, а Немачка се нада свом искупљењу кроз промоцију европске идеје. За Француску идеја Европе представља начин за обнављање некадашњег Француског значаја и величине. Још је Charles de Gaulle говорио о стварању истинске Европе „од Атлантика до Урала“.

За Немачку, приврженост Европи представља темељ за национално искупљење, а блиска повезаност с Америком чини основу за властиту безбедност. Искупљујући се кроз европску идеју, Немачка истовремено обнавља своју величину и значај на начин који неће истовремено пробудити одбојност и страх према Немачкој од стране осталих европских држава. Ако би Немачка тежила испуњењу својих националних интереса, појавио би се ризик од одбијања осталих Европљана, а ако Немачка промовише европске интересе, то доводи до подршке и уважавања.

Поседовање средстава за нуклеарно одвраћање пробудило је, у Француском размишљању, водећу улогу Француске на континенту, као једине заиста европске државе с нуклеарним могућностима. Француска игра изузетно важну улогу у глобалним односима, упркос стварности у којој је Француска у суштини, постимперијална европска сила средње снаге.

Све ово одржавало је и мотивисало француске претензије на европско водство, уз Велику Британију, која се сама маргинализовала и у суштини представља наставак америчке моћи, уз Немачку, подељену током готово читавог трајања хладног рата и још увек хендикепирану својом историјом 20. века.

Немачка одлично познаје праве границе француске снаге, Француска је економски знатно слабија од Немачке. Немачка је у

циљу изградње Европе била вољна поштовати француски понос, но кад је у питању одржавање истинске европске безбедности, није спремна слепо следити Француску. И даље истрајава на централној америчкој улози у питањима европске безбедности.

Кина

Историја Кине је историја велике нације. Историја је предодредила кинеску елиту да Кину види као средиште света. У војном погледу, Кина се може карактерисати као глобална сила, из разлога што би величина и раст њезине економије требали омогућити њеном водству одвајање знатног дела кинеског БНП-а у војне сврхе. Несумњиво, Кина је велика држава с највећим бројем становника на свету и све већом и конкурентнијом економијом. Кина је један од највећих заговорника *мултиполарног света*, који је у супротности с *униполарношћу* и све снажнијом хегемонијом коју намећу САД. Кина је истодобно једна од највећих непознаница и представља можда изазов за нови светски поредак. Кинеска спољна политика активна је на више праваца: глобално одбија светски поредак утемељен на хегемонији, покушава развити односе са азијским државама истог мишљења и интензивну сарадњу с Русијом, промовише идеје мултиполаризма у државама трећег света.¹⁷

Кина данас представља највећу силу на простору Азије и западног Пацифика, а њена улога и значај у Азији могу само порасти.

Геостратешко питање за Американце је појављивање Кине као значајне силе. По њима, најприхватљивији исход био би укључивање демократске Кине, са слободног тржишта, у шире оквире азијске регионалне сарадње. Потенцијално најопаснији сценариј представљала би велика коалиција Кине, Русије, и можда Ирана, у форми „антихегемонског“ савезништва које не би настало на темељу заједничке идеологије, већ на темељу истих незадовољстава. Овакав савез би снагом и величином подсећао на некадашњи кинеско-совјетски блок, с тим да би Кина вероватно била предводник, а Русија би је следила. Када су у питању међусобни билатерални односи између Русије и Кине, онда се мора рећи да економски односи заостају за политичким дијалогом двеју земаља, мада имају велику перспективу у огромном потенцијалу суседа. Најјача аргументација у будућим руско-кинеским односима нашла се у Декларацији о правцима решавања спорних граничних питања, где се истиче да Кина и Русија „међусобно поштују независност, суверенитет и територијални интегритет и чврсто се супротстављају сваком покушају цепања једне или друге државе, било изнутра или споља.“¹⁸

¹⁷ Р. Вукадиновић; Изазови новом светском поретку, Политичка мисао, вол. XXXV, бр. 2. с. 79-93.

¹⁸ Винко Ђурић; Владимир Путин и васкрс Русије“, Чигоја, Београд, 2001.

Оваква декларација озбиљно упозорава Америку да се, покушајима дестабилизације Кине или Русије, излаже опасности да јој се одупру обе земље на исти начин. Дакле, партнерство између Русије и Кине постало је врло значајан фактор светске политике.

СИРИЈСКА КРИЗА – ОГЛЕДАЛО ВЕЛИКИХ СИЛА

Оружани сукоби побуњеника и власти у Сирији, предвођене председником Башаром ел Асадом, трају више од годину и по дана, а још нико поуздано не може предвидети када ће се завршити и какав ће бити крај кризе у тој арапској земљи. Многи војно-политички аналитичари уверени су да би побуна могла да прерасте у грађански рат, који би могао потрајати више година, као некада у Либану, или данас у Египту. Индикативно је да ће сиријска криза уобличиће будући међународни поредак у свету и односе великих светских сила.

Сирија је тако, не својом вољом, постала извориште преуређења новог светског поретка, и ту лежи велики значај тог локалног сукоба. У Сирији су се први пут од хладног рата стварни односи међу великим силама показали у најтранспарентнијој форми. Могло би се рећи да је чак реч и о правом ратном сукобу великих сила преко њихових заштитника и експоната. Сиријска криза је такође први случај где супротстављене светске силе – на једној страни Америка и кључне чланице Европске уније (пре свих Француска), а на другој страни Русија и Кина – немају намеру да попусте и, како изгледа, спремне су и на још радикалније потезе. Обавештајни подаци указују да Америка концентрише своје снаге у Персијском заливу, које чине чак четири носача авиона, као и у Медитерану. Русија већ има више од десет ратних бродова у сиријским водама и у својој поморској бази у Тартусу, а Турска је наговестила да ће на граници са Сиријом инсталирати ракетне системе земља–ваздух. Није занемарљива ни чињеница да и Кина има неколико ратних бродова у Аденском заливу у близини Сирије. Позната је чињеница да су у Сирији већ месецима активне специјалне снаге Велике Британије, Турске, Катара и Америке. Директна војна уплетеност Запада у једној сувереној држави чланице УН је очигледна и није никаква тајна. Према добро обавештеним изворима из Русије, у Сирији, поред људства на бродовима, има и око 2.000 војника копнених снага. Толика концентрација војне силе не слуги на добро, али је поуздан знак да је нешто важно у питању и да се ниједна опција не искључује.

Као што је познато, о употреби војне силе одлучују политичари, а не генерали, а искуство нас учи да су политички лидери понекад склони одлукама које нису рационалне, како то у досадашњој фази показује и криза у Сирији. Јер како другачије објаснити чињеницу да је Америка свој престиж у свету, као највећа светска сила, везала за то ко ће бити на власти у Дамаску. Жалосна је чињеница, што су свој престиж везале за интересе, само једне,

углавном сумњиве стране у грађанском рату – побуњенике, који у своје редове регрутују припаднике Ал Каиде, исламске екстремисте и светске плаћенике – „псе рата“ из читавог света. По свему судећи, побуна у Сирији део је америчког пројекта „Арапско пролеће“, али не иде по плану, јер и друге велике силе имају своје интересе и желе се изборити за своје место у новом светском поретку на овом простору.

Америка је суочена са опадањем њене економске и политичке моћи, што амерички лидери покушавају да игноришу, а у том игнорисању могуће су чак и разне ирационалне одлуке, како би се јавности и свету уопште показало да нема промена, да нема губитка моћи. С друге стране, Русија и Кина очигледно процењују да је куцнуо час да се одлучно супротставе Америци и да је Сирија место где треба да буде подвучена „црвена линија“. Нема више попуштања, јер од тог регионалног проблема зависи њихов будући статус у међународним односима и, што је још важније, исход сукоба Америке са Русијом и Кином на другом, далеко важнијим местима, него што је Сирија. Свака криза са собом носи и губитнике и добитнике, па се таква питања неизбежно намећу и у сиријској кризи. Сирија је секуларна земља са истанчаном социјалном, верском и етничком структуром, која је сада у основи разорена. Ту реалност Америка у улози „светског полицајца“ и њени савезници очигледно игноришу и међу побуњеницима су нашли ослонац на екстремним исламистима, који би могли да озбиљно доведу у питање каснију способност не само Сирије, него и целог региона. По мишљењу војно-политичког аналитичара Мирослава Лазанског, у Сирији је на делу грађански рат с елементима стране интервенције. По њему, свет је у озбиљној пометњи око употребе силе и мешања у туђе унутрашње ствари.¹⁹

Изјава председника Путина на самиту Г-20 у Санкт Петербургу, да ће Русија бранити Сирију у случају агресије, представља сензацију, и сасвим нову еру у међународним односима. Обећање да ће бранити Сирију, Русију ставља на место које јој припада. Она више неће бити заобилажена и остављана по страни. „Не“ Руске Федерације на челу са Путином, поново је Русију поставило као важну силу на глобалном нивоу. Сили се морало стати на пут! Америка има своје интересе, а то је рат, док Русија има своје интересе, а то је мир. Дошло је до најзначајније промене у последњих пет деценија. Речи председника Путина представљају крај једне ере и почетак нове у којој ће свет моћи да одахне, без америчке омче на врату. Страх је најбоље средство којим се долази до мира. Руски председник Путин је тачно знао шта ће његове речи изазвати.²⁰

¹⁹ Мирослав Лазански: Политика; Међународни односи почивају данас на искључивом диктату војне силе.

²⁰ <http://www.nspm.rs/hronika/vladimir-putin/rusijacebranisiriju>

Чврста позиција Москве и њена умешна дипломатско-политичка игра у овом тренутку зауставила је агресију на Сирију. Ту чињеницу нико не може оспорити, иако западни лидери настоје да читаву ситуацију представе у другачијем светлу. Има процена и анализа свега што се збило око Сирије, да су у ствари победили сви – и Русија и САД и председник Асад. Једини стварни губитници су побуњеници, којима не одговара руско-амерички договор о стављању под контролу и уништавање сиријског хемијског наоружања.

С друге стране, стиче се утисак да Москва не жели јавни тријумф, иако је одиграла главну улогу у спречавању војне акције западних сила против Сирије. Задовољство је ипак присутно. Председник Комитета за међународне односе руске Думе, Алексеј Пушков, каже да после свега што се десило, САД више нису ни једина ни прва виолина на међународној сцени и да су у неку руку остали празних шака, чак и без војне предности.

Све у свему – стабилан мир у Сирији, очигледно, још није на виду. Једна битка је добијена, али рат није завршен.

ЗАКЉУЧАК

Крај 20. и почетак 21. века карактерише међузависност држава и друштава, посебно када се ради о њиховој независности. Отуда највећи број теоретичара и практичара међународне политике уз незнатне разлике наглашава, да се бит међународних односа заправо налази у „трансакцијама свих врста које пресецају државне границе земаља: политичким, безбедносним, економским, друштвеним, културним, еколошким ...“

Више од 20. година после службеног краја „хладног рата“, све маске су пале, међународни односи почивају данас на искључивом диктату војне силе. Принципи Хелсинкија одавно су срушени, положај УН не одговара захтевима времена, Запад очито не зна како да планира рат, али и како да планира мир. Колико сте војно јаки, толико сте у праву, мирољубива политика једино је оружје слабих.

Утицај великих сила на међународне односе има пресудан значај. Сила, уцене, претње, диктати, ограничени сукоби, чине обележја међународних односа и на почетку 21. века.

GREAT FORCE AND THEIR IMPACT ON INTERNATIONAL RELATIONS

Dragan Radišić Ph.D.

Abstract: The modern world, which is being developed under the sign of the new world order, marked a new power relationships of the key actors, unipolarity, various uncertainty, globalization and fragmentation, localization, new regionalism and regionalization. The New World Order as a modern period of development of international relations in the world, no doubt is undergoing maturation. It is present intense volatility of international and geopolitical position, economic and security

policy and foreign policy orientation of individual states, which still constitute the most important actors of world order and the existence of which defines the international system and international relations.

The aim of the observed influence of the great powers in international relations with a focus on the United States as the only true superpower in the world and its dominant influence on international relations.

Keywords: *The Great Powers, International Relations, Globalization.*

ЛИТЕРАТУРА

1. Boin A./Hart P./Štern E./Sandelius B. (2010): Политика управљања кризама; Сл. гласник, ФБ Универзитета у Београду, Београд
2. Brzezinski, Zbigniew (2004): Велика шаховска плоча, Подгорица
3. Dolman A. J. i Ettinger, J. Van (1979): Партнери у сутрашњици, Глобус, Загреб,.
4. Huntington, P. Samuel (1993): „Whu Intenational Primacy Matters“ Intenational Security
5. Ramone, Ignasio (1998): Геополитика хаоса; Институт за геополитичке студије, Београд
6. Вукадиновић, Р. (1985); Нуклеарне стратегије суперсила., Аугуст Цесарец, Загреб
7. Гизолд, Таталовић С., Цвртило Б. (1999): Сувремени системи националне сигурности; ФПЗ – Удруга за међународне студије, Загреб
8. Ђурић Винко (2001): Владимир Путин и Васкрс Русије, Чигоја, Београд,.
9. Куречић, Петар: Регије и регионални подаци о новом светском поретку ; www.academia.edu/666088/regije-i-regionalni-podaci
10. Лазански, Мирослав: Политика; Међународни односи почивају данас на искључивом диктату војне силе
11. Петковић, Тодор: Свет има краја два; www.magazin-tabloid.com/casopis/2d
12. Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975.
13. Симић, Слободан (2010): Утицај процеса глобализације на мале и земље у развоју; Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука
14. Танасковић, Дарко: Неоосманизам, повратак турске на Балкан, Сл. гласник Београд 2010.
15. <http://www.nspm.rs/hronika/vladimir-putin/rusija-cebranitisiriju>